

Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA)

T.a.v. de heer B. Wammes

Antonio Vivaldistraat 2-8

1083 HP AMSTERDAM

Verstuurd per e-mail

Den Haag, 6 december 2017

Ref: B17.33

Betreft: Consultatie herziene NBA-handreiking 1109 'Accountant en corporate governance informatie'

Geachte heer Wammes,

Graag maakt Eumedion, het corporate governance en duurzaamheidsforum voor institutionele beleggers, van de gelegenheid gebruik om te reageren op de consultatie over de herziene handreiking 1109 'Accountant en corporate governance informatie' (hierna: consultatiedocument).

1. Algemeen: positief dat de NBA specificeert wat van de accountant wordt verwacht bij zijn onderzoek van de corporate governance verklaring

Beleggers maken bij hun analyses van beursvennootschappen naast de informatie die is opgenomen in de jaarrekening steeds meer gebruik van de informatie die is opgenomen in het bestuursverslag. Onderdeel van het bestuursverslag vormt de corporate governance verklaring. In deze verklaring wordt door beursvennootschappen mededeling gedaan over de naleving van de principes en best practice- bepalingen uit de corporate governance code die zijn gericht tot het bestuur en de raad van commissarissen. Zoals de NBA terecht opmerkt in het consultatiedocument, zijn het bestuur en de raad van commissarissen verantwoordelijk voor de

naleving van de corporate governance code en het opstellen van de corporate governance verklaring en heeft de accountant een toetsende rol. De NBA wijst er terecht op dat deze toetsende rol van de accountant onlangs is aangescherpt. Met ingang van boekjaar 2016 moet de accountant niet alleen toetsen of de corporate governance verklaring alle vereiste elementen bevat en of deze verenigbaar is met de jaarrekening, maar heeft hij ook een actieve onderzoeksverplichting om materiële onjuistheden in de corporate governance verklaring te signaleren en daarover te rapporteren in de controleverklaring. Beleggers zijn bij deze toetsing door de accountant gebaat omdat de in de corporate governance verklaring opgenomen informatie veelal van materieel belang is voor beleggers. Een goed uitgevoerd onderzoek door de accountant moet helpen voorkomen dat beleggers worden geconfronteerd met onvolledige, materieel onjuiste of ontbrekende corporate governance informatie.

Eumedion juicht het toe dat de NBA in de handreiking handen en voeten geeft aan werkzaamheden van de accountant bij zijn onderzoek van de corporate governance verklaring. In algemene zin kunnen wij ons vinden in de door de NBA voorgestelde werkzaamheden van de accountant bij het onderzoek van de in bijlage 2 genoemde best practice bepalingen. In het bijzonder onderschrijven wij het door de NBA geformuleerde uitgangspunt in het consultatiedocument (p. 15) dat bijlage 2 niet moet worden gezien als een checklist. Controle is immers maatwerk en zou zich niet moeten beperken tot het afwerken van een checklist. Niettemin menen wij dat deze handreiking accountants kan helpen bij de invulling van hun onderzoek van de corporate governance verklaring.

Op de hieronder genoemde onderdelen zou bijlage 2 wat ons betreft verder dienen te worden aangescherpt:

1. er zou uitgebreider moeten worden ingegaan op wat er van de accountant wordt verwacht in het kader van de verantwoording over risicobeheersing, in het bijzonder ten aanzien van de beoordeling van zowel het proces van risicomanagement als het proces van interne controlesystemen en ten aanzien van de best practice bepalingen 1.4.2 en 1.4.3. Daarnaast zou de NBA moeten specificeren welke principiële kernvragen een accountant beantwoord zou moeten krijgen voordat een door het bestuur afgegeven continuïteitsveronderstelling kan worden onderschreven.
2. er zou concreter moeten worden ingegaan op de werkzaamheden van de accountant ten aanzien van cultuur. Eumedion zou graag zien dat de NBA nauwer aansluit bij hetgeen zij eerder heeft gepubliceerd over toon aan de top.
3. de rol van de accountant bij het remuneratierapport zou moeten worden verduidelijkt. De NBA zou moeten verduidelijken dat de accountant: a) moet controleren of de toegekende bonus

voortvloeit uit de gerealiseerde prestatiecriteria en b) moet nagaan of de overige onderdelen van het remuneratierapport in lijn zijn met zijn verkregen kennis.

Hieronder lichten wij onze belangrijkste aandachtspunten toe.

2. Handreiking zou uitgebreider moeten ingaan op de verantwoording over risicobeheersing

Zoals Eumedion ook in haar brief aan accountantskantoren¹ heeft aangegeven, meent zij dat de accountant aandacht moet besteden aan de opzet, de werking en de effectiviteit van de interne risicobeheersings- en controlesystemen van de onderneming die wordt gecontroleerd. Eumedion is verheugd dat de NBA voorschrijft dat de accountant de voor hem relevante onderdelen van de interne risicobeheersings- en controle systemen dient te controleren voor zover hij hier effectief en efficiënt gebruik van kan maken voor zijn jaarrekeningencontrole (p. 16 van het consultatiedocument). Eumedion meent dat in aanvulling hierop zou moeten worden verduidelijkt dat de accountant ook moet nagaan of hetgeen in het bestuursverslag is opgemerkt over de effectiviteit en werking van de interne risicobeheersings- en controlesystemen strookt met zijn kennis.

Principe 1.2 van de corporate governance code schrijft onder meer voor dat de vennootschap dient te beschikken over adequate interne risicobeheersings- en controlesystemen. Uit het consultatiedocument (p. 15) volgt dat de NBA vindt dat de accountant het proces van risicomangement en het proces van interne controlesystemen moet bespreken met de verantwoordelijken in de onderneming. Eumedion verwacht in dit kader meer van de accountant. Eumedion vindt dat de accountant inzicht zou moeten verwerven in het proces van risicomangement en het proces van interne controlesystemen en de werking en effectiviteit van deze processen zou moeten beoordelen in plaats van deze processen enkel te bespreken. In dat kader zou de accountant ook een beoordeling moeten maken van de effectiviteit van de interne processen die de risico's op het gebied van fraude en corruptie zouden moeten mitigeren.² Eumedion pleit ervoor om het voornoemde te verankeren in bijlage 2.

Eumedion is het met de NBA eens dat de accountant dient na te gaan of de in het bestuursverslag opgenomen verklaring over de materiële risico's en onzekerheden in verband met de verwachting van de continuïteit, stroken met zijn bevindingen uit de controle (p. 16 van het consultatiedocument). Wel vraagt Eumedion zich af op welke wijze de accountant het bestuur kan *challengen* ten aanzien van de continuïteitsveronderstelling. Welke principiële kernvragen

¹ Zie ook: <https://www.eumedion.nl/nl/public/kennisbank/speerpuntenbrief/brief-aan-accountantskantoren-2018.pdf>.

² Voor een nadere uiteenzetting van onze verwachtingen ten aanzien van de werkzaamheden van de accountant op de thema's fraude en corruptie verwijzen wij naar onze eerdere reacties: <https://www.eumedion.nl/nl/public/kennisbank/consultaties/2016/2016-07-commentaar-nba-discussienota-fraude.pdf> en <https://www.eumedion.nl/nl/public/kennisbank/consultaties/2016/2016-09-commentaar-nba-consultatie-corruptie.pdf>.

zou een accountant beantwoord moeten krijgen? Eumedion moedigt de NBA aan om dit nader te specificeren in de handreiking.

Meer in algemene zin vraagt Eumedion zich af of de genoemde werkzaamheden van de accountant met betrekking tot principe 1.4 en de daarbij behorende best practice bepalingen de lading dekken. Zo is het voor Eumedion nog niet helemaal duidelijk op welke wijze de accountant zal nagaan of voldaan wordt aan best practice bepaling 1.4.2 (verantwoording in het bestuursverslag over de effectiviteit van de interne risicobeheersings- en controlesystemen) en best practice bepaling 1.4.3 (de uitgebreide 'in control'-verklaring). Gelet op het grote belang voor beleggers van deze best practice bepalingen zou Eumedion graag zien dat dit wordt verduidelijkt in de handreiking.

3. Handreiking zou concreter moeten zijn over de werkzaamheden van de accountant ten aanzien van cultuur

Uit het consultatiedocument (p. 19) volgt dat de accountant dient te evalueren of het bestuur onder toezicht van de raad van commissarissen een cultuur van eerlijkheid en ethisch gedrag heeft gecreëerd en in stand houdt. Ter uitvoering hiervan dient de accountant de toon aan de top te bespreken met het bestuur en de raad van commissarissen. Eumedion heeft zich hier in het verleden al voorstander van getoond.³ Wel vindt Eumedion dat het toegevoegde waarde kan hebben als er iets meer kleuring wordt gegeven aan het begrip toon aan de top en de werkzaamheden die in dat kader van de accountant worden verwacht. Hierbij zou wat ons betreft kunnen worden aangesloten bij de brochure die de NBA hierover al heeft gepubliceerd.⁴

4. Handreiking zou de rol van de accountant bij het remuneratierapport moeten verduidelijken

Op p. 20/21 van het consultatiedocument wordt aangegeven wat van de accountant wordt verwacht ten aanzien van het remuneratierapport. Eumedion is het met de NBA eens dat de accountant dient na te gaan of het in het bestuursverslag vermelde bezoldigingsbeleid in lijn is met zijn verkregen kennis. Volgens de NBA moet de accountant onder meer kijken of de door de onderneming zelf vastgestelde prestatiecriteria correct worden toegepast en uiteengezet in het bestuursverslag (p. 21 van het consultatiedocument). Hoewel Eumedion het eens is met de achterliggende doelstelling, vindt zij de door de NBA gekozen formulering wat ongelukkig. Eumedion pleit ervoor om deze formulering te verduidelijken en in de handreiking op te nemen dat de accountant moet controleren of de toegekende bonus voortvloeit uit de gerealiseerde prestatiecriteria. Hoewel Eumedion vindt dat de accountant vooral hiernaar zou moeten kijken,

³ Zie: https://www.eumedion.nl/nl/public/kennisbank/brieven/2012-09_nba-consultatie_toon_aan_de_top.pdf, antwoord op stelling 2 en 3.

⁴ <https://www.nba.nl/globalassets/brochures/accountants-en-toon-aan-de-top.pdf>.

vindt zij wel dat de accountant ook zou moeten nagaan of de overige onderdelen van het remuneratierapport in lijn zijn met zijn verkregen kennis. Eumedion adviseert om dit te verduidelijken.

5. Technische opmerkingen

Tenslotte heeft Eumedion nog de volgende technische opmerkingen over de tekst van de handreiking en bijlage 2.

Ten aanzien van de tekst van de handreiking:

- In het consultatiedocument (p. 10) valt te lezen dat de vennootschap jaarlijks naar verwachting de naleving van de principes en best practices van de corporate governance code zal vaststellen. Deze formulering kan ten onrechte de indruk wekken dat de vennootschap bij bijvoorbeeld benoemingen van commissarissen geen acht hoeft te slaan op de benoemingstermijnen uit de corporate governance code (best practice bepaling 2.2.2).
- In het consultatiedocument (p. 11) wordt er terecht op gewezen dat vennootschappen de corporate governance verklaring op de eigen website mogen publiceren en in het bestuursverslag kunnen volstaan met een verwijzing naar de website. In dat geval wordt de op de website opgenomen verklaring geacht deel uit te maken van het bestuursverslag (art. 2a, lid 3, Vaststellingsbesluit nadere voorschriften inhoud bestuursverslag). Eumedion adviseert om dat te verduidelijken op p. 11.

Ten aanzien van bijlage 2:

- Op p. 15/16 van het consultatiedocument wordt aangegeven aan de hand van welke informatie de accountant de kwaliteit van de interne auditfunctie dient te beoordelen. In dat kader worden (onder meer) de uitkomsten van interne en externe kwaliteitsreviews genoemd. Eumedion vraagt zich af of hieronder ook de jaarlijks door het bestuur uitgevoerde beoordeling van de auditfunctie moet worden begrepen. Wat Eumedion betreft zou de accountant deze beoordeling wel moeten betrekken bij zijn eigen onafhankelijke beoordeling van de kwaliteit van de interne audit functie en adviseert om dat te verduidelijken.
- Op basis van het consultatiedocument (p. 18) kan ten onrechte de indruk worden gewekt dat de accountant geen toetsende rol heeft bij de verantwoording over de aanwezigheid van de raad van commissarissen. De corporate governance code (best practice bepaling 2.4.4) schrijft voor dat het aanwezigheidspercentage van elke commissaris bij de vergaderingen van de raad van commissarissen en commissies moet worden vermeld in het verslag van de raad van commissarissen. Voor beleggers is het van belang dat zij een oordeel kunnen vormen over de aanwezigheid van de individuele commissarissen. Eumedion vraagt zich af waarom deze best practice bepaling niet wordt genoemd in het consultatiedocument (p. 18).

Wat Eumedion betreft zou de accountant aan de hand van de notulen moeten nagaan of het gerapporteerde aanwezigheidspercentage klopt. Eumedion meent dat dit in de handreiking zou moeten worden verankerd.

- Uit het consultatiedocument (p. 20) volgt dat in het geval van overnamesituaties de accountant dient te evalueren a) dat het bestuur van de vennootschap zo spoedig mogelijk zijn standpunt over het bod, alsmede de motivering van dit standpunt, openbaar heeft meegedeeld en b) dat de raad van commissarissen tijdig en nauw is betrokken. Eumedion vraagt zich af hoe de accountant zal evalueren dat het bestuur zo spoedig mogelijk zijn standpunt over het bod openbaar heeft gemaakt. Daarnaast vraagt Eumedion zich af hoe dit zich verhoudt tot de reeds bestaande biedingsregels. De AFM houdt immers al toezicht op de naleving van die regels (waaronder de tijdslijnen).
- De corporate governance code (principe 4.2) schrijft voor dat het bestuur en de raad van commissarissen zorgdragen voor een adequate informatieverstrekking en voorlichting aan de algemene vergadering. Uit het consultatiedocument (p. 21) volgt dat de accountant om correctie moet verzoeken indien er tijdens de algemene vergadering mededelingen worden gedaan waardoor een materieel onjuiste voorstelling van zaken wordt gegeven. Hoewel Eumedion dit onderschrijft, vraagt zij zich wel af wat van de accountant wordt verwacht indien er geen gehoor wordt gegeven aan zijn verzoek tot correctie en adviseert om dat te verduidelijken.
- Op p. 18 van het consultatiedocument wordt aangegeven wat qua werkzaamheden van de accountant wordt verwacht met betrekking tot principe 2.3 uit de corporate governance code (inrichting raad van commissarissen en verslag). Hoewel Eumedion het voorstel van de NBA op dit punt steunt, meent zij dat de accountant naast de notulen en het verslag van de raad van commissarissen ook kennis zou moeten nemen van het reglement van de raad van commissarissen. Eumedion adviseert om de handreiking in de hiervoor bedoelde zin aan te vullen.
- Op p. 19 van het consultatiedocument valt te lezen dat de werkzaamheden van de accountant ten aanzien van het voorkomen van belangenverstrekking (principe 2.7 van de corporate governance code) beperkt zijn tot de best practice bepalingen 2.7.3, 2.7.4 en 2.7.5. Eumedion vindt het jammer dat er door de NBA geen gehoor is gegeven aan haar eerdere oproep om de accountant een toetsende rol te geven bij de best practice bepalingen 2.7.1 (handelingen die bestuurders en commissarissen met het oog op het voorkomen van belangenverstrekking niet mogen verrichten) en 2.7.2 (reglement op gebied van belangenverstrekking).⁵ Eumedion zou alsnog graag zien dat deze best practice bepalingen worden opgenomen in bijlage 2.

⁵ Eumedion heeft in haar reactie op de eerdere versie van het consultatiedocument aangegeven dat de accountant een toetsende rol heeft bij de voorlopers van deze best practice bepalingen (te weten II.3.1 en III.6.5). Deze reactie is te

- Uit het consultatiedocument (p. 21) volgt dat de accountant de notulen van de algemene vergadering dient te lezen. Eumedion vraagt zich af wat er van de accountant wordt verwacht indien de notulen onjuistheden bevatten en adviseert om dat te verduidelijken.

Eumedion zou het zeer op prijs stellen als bovenstaande punten worden betrokken bij het vaststellen van de definitieve versie van de handreiking. Wij zijn desgewenst uiteraard beschikbaar om onze opmerkingen nader toe te lichten. Onze contactpersoon is Diana van Kleef (diana.vankleef@eumedion.nl, tel. 070 2040 302).

Met vriendelijke groet,

Drs. Rients Abma
Directeur Eumedion

Zuid Hollandlaan 7
2596 AL DEN HAAG